

Vinco Rastenio palikimo aktualumas

Vytauto Didžiojo Universiteto Lietuvių išeivijos institutas parengė ir išleido Vinco Rastenio rinktinių raštų tomą “Tarp kairės ir dešinės, tarp Lietuvos ir Amerikos” skirtą šimtosioms gimimo metinėms. Ir kuo gi ypatingesnis V.Rastenis už kitus lietuvių išeivijos publicistas, kurie taipogi būdami nemažiau svarbūs yra pamiršti nepriklausomos Lietuvos?

V.Rastenis buvo iš prigimties išvalgus žurnalistas aštria plunksna. Rašė analizuodamas įvairių to laikmečio negerovių faktus ir tendencijas. Pats, būdamas liberalių pažiūrų, pašiepiamai žiūrėjo į daugelį dalykų išeivijoje, nes joje buvo daug anachronizmų ir neadekvataus tikrovės vertinimo. Pavyzdžiui, jis kvietė JAV lietuvius būti liberalesnius. Siūlė nežiūrėti į Lietuvos TSR žmones kaip į šnipus, o ieškoti dialogo. Jo padarytos išvalgos apie Lietuvą ir jos galimą ateitį dar ir šiandien galėtų būti aktualios istorikams, politologams ar seimo nariams, nes jis pakankamai tiksliai viską nuspėjo. Rašė jis ir apie tai, kas bus po vienokio ar kitokio TSRS suirimo taip laukiamoje atsikūrusioje nepriklausome Lietuvoje. Kadangi V.Rastenis rašė straipsnius į emigracinius laikraščius, tai ir temos buvo pritaikytos išeiviams iš Lietuvos, kuriems viena svarbiausių temų buvo nuosavybės teisių grąžinimas. O politinės temos pasibaigdavo šūkiu - “laisvę Lietuvai”. O kokia ta Lietuva bus, nieks pasakyt negalėjo, nes net išplėtos politinės programos nesugebėta sukurti kokia ta nepriklausoma Lietuva turėtų būti. V.Rastenis kritikavo bandymus sudaryti Lietuvos vyriausybę emigracijoje ir bandymus kurti naują konstituciją atsikursiančiai nepriklausomai Lietuvai. Čia jau jis negailėjo pašaipų. Pasak jo, VLIK’as nustojęs autoriteto, o atrinkti žmonės į “vyriausybę” neautoritetingi, tai kam išvis tokia vyriausybė bus reikalinga? O jei konstituciją sukursim, tai kur ji galios? Juk ne mes, esantys už Lietuvos ribų, atstatysim nepriklausomą Lietuvą, o Lietuvos TSR žmonės, todėl jie ir kurs vyriausybę bei rengs naują konstituciją. O kol laukiame geresnių laikų Lietuvai, gal geriau susitarkim su lenkais dėl Vilniaus? Nes kokia gi nauda iš mūsų bus Vakarams, jei vėl su visais pešimės. Jei derybos su lenkais nepasiseks pirmą kartą, tai gali pasisekti kitą kartą. Juk svarbiausia bandyti, o ne pasilikti prie savo sustabarėjusių nuostatų, kaip kad su lenkais negalime susitarti dėl Vilniaus ar kitų dalykų. Aišku, galima paklausti, kiek tokios mintys paveikė išeivius ir kiek tėvynėje pasilikusius lietuvius. Kaip jos veikė išeivius? Tai matyti iš to fakto, jog už minėtą kvietimą išeiviams kontaktuoti su Lietuvos TSR žmonėmis buvo 1967 metais išmestas iš Tautininkų partijos. Be to, galima įsivaizduoti, kaip JAV lietuvius erzino jo straipsnis “Pas mus viskas demokratiška”, kur piešiamas ne itin demokratiškas JAV vaizdelis. Juk žinom, kaip visokie “tabu” skausmingai išsina iš gyvenimo dėl kontaktų su Lietuvos TSR ar demokratijos JAV - ose. Žinant istorinį kontekstą darosi aišku, kodėl jo mintys nepasiekė ir Lietuvos TSR. Bet kažkodėl jo daugiau ar mažiau teisingos ir naudingos mintys nepasiekė ir nepriklausomos Lietuvos, nes jo mintys apie Lietuvos ekonominę priklausomybę nuo Rusijos taip ir liko balsu tyruose. O dėl nuosavybės teisių atstatymo, tai galima suabejoti ne tuo, ar skaitė V.Rastenio “Nuosavybės teisių grąžinimas” straipsnį, bet ar apskritai buvo pašios mintys įstatymų leidėjų svarstytos.

Galima būtų mokyti Lietuvos visuomenę V.Rastenio liberalumo, pakantos, kviesti žmones susipažinti su jo intelektualiniu palikimu, bet ar to reikia mums po penkiolikos nepriklausomybės metų, jei šios “baltos varnos” nereikėjo išeiviams. Pasiiekti Lietuvos visuomenę jo mintims nepadės nė seimūnų kvietimai į jo gimimo metinėms skirtą konferenciją, nei V.Rastenio rinktinių raštų publikavimas. Savo laiku šios mintys buvo naujoviškos ir vertingos, tačiau dabar jos jau istorijos dalis.